

УДК 343.9

О. Мельник,

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Р. Брянгін,

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ НЕЗАКОННОЇ МІГРАЦІЇ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ З ТЕРОРИСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню деяких особливостей взаємозв'язку незаконної міграції через державний кордон України з терористичною діяльністю. На основі проведеного аналізу статистичних даних, міжнародного досвіду, та законодавства України визначено особливості загроз, які прямо чи опосередковано можуть виникати у сфері забезпечення національної безпеки в контексті зв'язку незаконної міграції з терористичною діяльністю. Констатовано необхідність комплексного планування та проведення заходів з метою посилення можливостей нашої держави у протидії незаконній міграції та терористичним загрозам з врахуванням їх взаємозв'язку. На основі отриманих результатів, встановлено що більшість проявів незаконної міграції через державний кордон України та терористичної діяльності можуть бути виявлені, розкриті та припинені лише заходами оперативної та оперативно-розшукової діяльності. На основі виокремленого взаємозв'язку незаконної міграції через державний кордон України з терористичною діяльністю визначено основні напрямки яким повинна відповідати оперативно-розшукова діяльність оперативних підрозділів Державної прикордонної служби України.

Ключові слова: незаконна міграція; терористична діяльність; загрози національній безпеці; державний кордон; оперативно-розшукова діяльність.

Постановка проблеми. Явище незаконної міграції та терористичної діяльності, давно вийшло за рамки окремих регіонів і своїми масштабами досягло рівня міжнародної загрози. Як показують дослідження міжнародного проекту регулярних опитувань громадської думки “Eurobarometer”, що проводились під егідою Європейської Комісії в 2017 році, на думку респондентів головними загрозами безпеці громадян країн членів Європейського

Союзу (далі ЄС) в майбутній перспективі, являється терористична діяльність (44% опитаних) та незаконна міграція (38% опитаних) [1]. Стан занепокоєності населення ЄС об'єктивно зумовлений рядом процесів та подій, які відбулися за минулі роки. Так, за даними Глобального індексу тероризму, у світі в період з 2000 р. до 2015 р. внаслідок вчинення більше ніж 70 тис. терористичних актів загинуло понад 170 тис. осіб. При цьому

найвищий рівень збільшення цих показників спостерігався у 2014–2015 роках, коли у терактах загинуло 62 034 особи [2]. Формування загрози незаконної міграції також мало свої передумови, яскравим прикладом яких є, так звана «міграційна криза» апогеєм якої став 2015 рік. Саме в цей період за даними Міжнародної організації міграції в країнах Західної Європи спостерігалось наймасштабніше збільшення числа мігрантів (в тому числі незаконних), яке перевищило 1 мільйон осіб [3].

На основі вищенаведених даних можна зробити висновок, що актуалізація загроз терористичної діяльності та незаконної міграції внутрішньому та зовнішньому безпековому середовищі країн ЄС відбувалася в один і той же період часу, що і відобразилося на громадській думці опитаних. За таких умов почала прослідковуватися тенденція ототожнення незаконної міграції з терористичною діяльністю. Проте з'ясувати достовірність та обґрунтованість цих тверджень з огляду на відсутність достатніх комплексних наукових досліджень явища незаконної міграції в контексті взаємозв'язків з терористичною діяльністю вкрай важко. Це може породжувати ряд проблем, починаючи з неправильного визначення та реалізації цільових програм спрямованих на протидію незаконній міграції та терористичній діяльності, і закінчуючи викривленням реального стану проблеми для досягнення політичних інтересів.

На прикладі загострення проблем та загроз в міжнародному безпековому середовищі країн ЄС, пов'язаних із явищем незаконної міграції та терористичною діяльністю можна припустити, що ступінь їх ризику для України в подальшому буде тільки зростати. Цьому сприяє геополітичне

становище нашої держави, що стає передумовою до використання її території в якості транзитної зони для здійснення незаконної міграції та терористичної діяльності. Наведені фактори на сьогоднішній день мають вплив на забезпечення національної безпеки України, не лише у зовнішньому, а й у внутрішньому аспекті.

Так, з початком агресії Російської Федерації, яка порушила територіальну цілісність України, особливо загострилось питання загрози терористичної діяльності, що перш за все посягає на фундаментальні національні інтереси, закріплені в п. 3, ст. 3, розділу II Закону України “Про національну безпеку”, а саме: державний суверенітет і територіальну цілісність, демократичний конституційний лад та недопущення втручання у внутрішні справи нашої держави [4]. Враховуючи, що більшість каналів незаконної міграції функціонують через Східну ділянку державного кордону України з Російською Федерацією, активізуються ризики використання спецслужбами держави агресора цієї обставини для здійснення терористичної діяльності. На підставі вищевикладеного виникає необхідність визначення особливостей взаємозв'язку незаконної міграції через державний кордон України з терористичною діяльністю. Це на нашу думку сприятиме зміцненню захисту національних інтересів України та комплексній реалізації державної політики у сфері забезпечення безпеки державного кордону України, як складової частини національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на підвищений інтерес до явища незаконної міграції та терористичної діяльності, необхідно визнати, що на теперішній час вкрай недостатньо наукової літератури, яка

б являла собою комплексні, системні дослідження нелегальної міграції через державний кордон України у взаємозв'язку з терористичною діяльністю, що й обумовлює актуальність та вибір теми статті.

Велике значення для розуміння окремих питань взаємозв'язку незаконної міграції з терористичною діяльністю мають дослідження наукового співробітника Міжнародного центру протидії тероризму доктора А. Шмід. В своїй праці “Зв'язки між тероризмом і міграцією: дослідження” він комплексно визначає можливі зв'язки незаконної міграції з терористичною діяльністю, на основі чого виокремлює причинно-наслідкову взаємообумовленість цих явищ [5].

Але вказане дослідження в більшій мірі стосується розгляду взаємозв'язку терористичної діяльності з незаконною міграцією в контексті країн ЄС, що не в повній мірі відповідає характерним особливостям тих процесів, які на теперішній час відбуваються в Україні.

На вітчизняному рівні аналізом питання взаємозв'язку незаконної міграції з терористичною діяльністю займалися такі вчені: В. Канцір, М. Семенкова, А. Попович та інші.

Мета статті. На основі аналізу статистичних даних, законодавчих актів України, наукових досліджень та міжнародного досвіду, з'ясувати деякі особливості взаємозв'язку незаконної міграції через державний кордон України із терористичною діяльністю.

Виклад основного матеріалу дослідження. На теперішній час загроза терористичної діяльності та незаконної міграції для України є найвищою за усі попередні роки незалежності. Відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року “Про нову

редакцію Воєнної доктрини України” затвердженої Указом Президента України від 24 вересня 2015 року, тероризм і незаконна міграція визначаються одними із воєнно-політичних викликів, які можуть перерости в загрозу застосування воєнної сили проти України [6]. Така нормативно-правова позиція, щодо віднесення загроз терористичної діяльності та незаконної міграції до воєнно-політичних викликів державній безпеці, може бути зумовлена розпалюванням Російською Федерацією збройного конфлікту в східних регіонах України та прямим втручанням у внутрішні справи нашої держави. В таких умовах можна стверджувати, що на сьогоднішній день загроза терористичної діяльності для України, передусім виходить не з боку міжнародних терористичних організацій, а від терористичної діяльності квазідержавних утворень так званих “ДНР” і “ЛНР”, підтримуваних Російською Федерацією. Методи, які вони використовують для досягнення своїх політичних цілей (обстріли мирного населення, здійснення диверсій, створення перешкод у роботі міжнародних безпекових організацій, а також загроз життю і здоров'ю їх членів тощо), відповідають методам діяльності угруповань, визнаних терористичними низкою країн та міжнародних організацій [7, с. 18]. Про актуалізацію загрози терористичної діяльності для України свідчить статистика. Так, за даними Генеральної Прокуратури України в 2013 році було зареєстровано всього лиш 10 кримінальних проваджень пов'язаних з терористичною діяльністю, а вже на кінець 2014 року число кримінальних проваджень пов'язаних з терористичною діяльністю досягло 2088 [8, с. 55].

Розглядаючи потенційні небезпеки терористичної діяльності, на думку

В. Канціра слід звернути увагу на неврегульованість протидії незаконній міграції. Послаблення контролю у цій сфері може помітно впливати на становлення та поширення на території нашої держави передумов виникнення терористичної діяльності [9]. Ми погоджуємось з думкою В. Канціра, оскільки станом на тепер не має законодавчого визначення незаконної міграції у зв'язку з чим постає ряд проблем у сфері організації та проведення заходів з її протидії.

На відміну від відсутності нормативного визначення поняття незаконної міграції, Законом України “Про боротьбу з тероризмом” від 20 березня 2003 року визначено ключові поняття, що стосуються тероризму. Так, відповідно до абзацу 5 статті 1 вказаного закону, терористичною діяльністю є діяльність, яка охоплює планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів; підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства над фізичними особами або організаціями, знищення матеріальних об'єктів у терористичних цілях; організацію незаконних збройних формувань, злочинних угруповань (злочинних організацій), організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів, так само як і участь у таких актах; вербування, озброєння, підготовку та використання терористів; пропаганду і поширення ідеології тероризму; фінансування та інше сприяння тероризму [10]. У подальшому в статті ми будемо використовувати вищевказане визначення терористичної діяльності під час встановлення деяких особливостей її взаємозв'язку з незаконною міграцією через державний кордон України.

Щодо поняття незаконної міграції то ми цілком погоджуємся з думкою

тих вчених, які вважають, що нелегальна міграція — це перетинання кордонів держави з метою чи в порядку, які порушують її законодавство [11, с. 9].

Оскільки державний кордон України є першою та основною “перешкодою” на шляху розповсюдження незаконної міграції та терористичних загроз в країні то основна увага повинна приділятися удосконаленню системного підходу в сфері забезпечення його охорони. Це на нашу думку сприятиме попередженню, своєчасному виявленню та протидії незаконній міграції і терористичної діяльності, як загроз і викликів державній та національній безпеці України.

Аналізуючи поняття незаконної міграції через державний кордон України та терористичної діяльності спробуємо виокремити деякі особливості їх взаємозв'язку.

По-перше, терористична діяльність є детермінантом незаконної міграції через державний кордон України. Тероризм за своїм змістом становить небезпеку цивільним особам, що у свою чергу породжує передумови виникнення вимушеної міграції з держав для яких він характерний. Враховуючи ряд об'єктивних причин у більшості випадків така вимушена міграція набуває рис незаконної.

Як зазначав у своїх дослідженнях В. Половніков, з 85 тисяч незаконних мігрантів, затриманих на кордонах України, переважна більшість потрапила в Європу з регіонів охоплених військовими конфліктами та тих, які перебувають під впливом міжнародного тероризму. 70% усіх затриманих мігрантів становили громадяни Афганістану, Пакистану, Індії, Іраку, В'єтнаму і Шрі-Ланки [12].

На основі вказаних даних можемо стверджувати, про ознаки статис-

тичного зв'язку незаконної міграції з терористичною діяльністю, коли збільшення проявів терористичної діяльності прямо викликає збільшення активності процесів незаконної міграції.

По-друге, незаконна міграція є сприятливим середовищем для поширення терористичної діяльності. Інтенсифікація процесів пов'язаних з незаконною міграцією створює додаткові можливості для активізації діяльності міжнародних терористичних організацій. Саме у середовищі незаконних мігрантів, терористичні організації можуть знаходити безпосередніх виконавців терористичних актів, розповсюджувати радикальні настрої помсти та формувати почуття ненависті до країн перебування незаконних мігрантів та їх громадян. Знаходячись між двома культурами, в пошуку ідентичності та ідеологічного спрямування мігранти розглядають етнічні терористичні організації як приклад для наслідування, що в подальшому створює передумови до терористичної діяльності. Звідси починає побутувати думка, щодо ототожнення мігрантів з терористами. Але як показують дослідження Державного департаменту Міграції, в період з осені 2001 року до початку 2016 року у Сполучені Штати Америки прибуло більше 800 000 біженців. В подальшому лише п'ять осіб з вказаної чисельності, було заарештовано за звинуваченням у тероризмі. Що стосується ситуації в Європі, згідно проведених досліджень встановлено, що з 600 000 іракців і сирійців, які прибули в Німеччину в 2015 році тільки 17 осіб проходили фігурантами в розслідуваних справах, порушених через можливу причетність до зав'язків з терористичними організаціями [5, с. 43].

Також слід звернути увагу на зростання ксенофобії, расизму та

антисемітизму, який часто виникає у зв'язку із збільшенням кількості незаконних мігрантів в країні, не слід виключати розширення використання терористичної діяльності праворадикальними рухами або угрупованнями. Це створює ризик, що табори біженців, центри притулку та тимчасового утримання мігрантів, можуть бути об'єктами терористичних актів.

По-третє, канали незаконної міграції можуть використовуватися для налагодження надходжень матеріально-технічних та інших засобів сприяння терористичним групам і організаціям, які можуть виникати на території України, а також окремим терористам. Йдеться про можливість контрабанди різноманітного устаткування, зброї, вибухових речовин через державний кордон України. Найбільш характерними сферами діяльності злочинних угруповань, що створює терористичні загрози є: організація та переміщення незаконних мігрантів і торгівля людьми [9].

Завдяки використанню каналів нелегальної міграції на державному кордоні України, існує реальна можливість проникнення та створення на території нашої держави терористичних груп чи терористичних організацій із громадян тих держав, уряди яких підтримують вчинення терористичних актів як спосіб задоволення своїх інтересів.

В цьому контексті, цікавою видається позиція А.А. Поповича, який запропонував розглядати створення терористичними організаціями каналів незаконної міграції для здійснення терористичної діяльності, як окремий вид незаконної міграції. В його розумінні канал незаконної міграції в інтересах терористичних організацій це сталий, сформований організаторами, порядок незаконного переправлення

осіб через кордон та організація такого переправлення, з метою їх участі у терористичній діяльності. Виходячи з такої позиції, він пропонує уточнити склад злочину, передбаченого ст. 332 КК України “незаконне переправлення осіб через державний кордон України”, додавши, як мету незаконного переправлення осіб через державний кордон України, ще й сприяння тероризму [13].

На підставі виокремленого взаємозв'язку незаконної міграції з терористичною діяльністю, доцільно на нашу думку уточнити склад злочину передбаченого диспозицією ст. 332-2 КК України, шляхом зміни спеціальної мети: “заподіяння шкоди інтересам держави”, на: “з метою здійснення терористичної діяльності”.

Але, встановлення наявності чи відсутності означеної спеціальної мети в діях особи, як обов'язкової частини суб'єктивної сторони складу злочину, без здійснення заходів оперативно-розшукової діяльності на практиці буде досить складно. В таких умовах посилюється необхідність конкретизації заходів державного регулювання в сфері оперативної протидії незаконній міграції з врахуванням терористичних загроз які з неї виникають. Це на нашу думку, може стати передумовою для мінімізації їх можливих негативних наслідків. Враховуючи сучасний стан незаконної міграції та рівень її загрози не лише міжнародним відносинам, а у першу чергу державним інтересам постає необхідність запровадження не окремих заходів протидії нелегальній міграції, а цілого механізму протидії як комплексної динамічної, взаємоузгодженої, нормативної системи заходів, яка б усебічно охоплювала всі складові незаконної міграції, а також терористичних загроз які з неї виходять [11, с. 17].

Відповідно до Концепції інтегрованого управління метою якої є підвищення ефективності реалізації державної політики, одним із пріоритетних напрямків є: забезпечення охорони державного кордону, пропуску через державний кордон осіб, транспортних засобів, вантажів, провадження інформаційної та оперативно-розшукової діяльності, проведення аналізу ризиків та здійснення запобіжних заходів, а також проведення суб'єктами інтегрованого управління кордонами діяльності із запобігання, виявлення, розкриття транскордонних злочинів [14].

Розглядаючи детальніше оперативну складову в системі інтегрованого управління охорони державного кордону з врахуванням виокремлених особливостей зв'язку незаконній міграції з терористичною діяльністю, за своєю сутністю вона повинна передбачати: своєчасне отримання оперативної інформації про підготовку до організації та здійснення незаконної міграції та терористичної діяльності на державному кордоні; інформаційно-аналітичну діяльність оперативних підрозділів, шляхом створення (накопичення) і використання інформаційних баз даних, які б відображали реальний стан незаконної міграції та терористичної діяльності на державному кордоні з диференціацією рівня їх загрози; застосування для реалізації оперативної інформації та силової підтримки дій оперативних сил та засобів спеціальних мобільних підрозділів; спільні скоординовані дії оперативних підрозділів Державної прикордонної служби України з підрозділами інших правоохоронних органів України та суміжних країн [15].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином на підставі вищевикладеного можна

стверджувати, що між тероризмом і незаконною міграцією є прямий зв'язок, який проявляється у взаємообумовленості процесів незаконної міграції рівнем терористичної діяльності, що підтверджується статистичними даними. Відповідно до цього, терористична діяльність може розглядатися, як детермінант незаконної міграції. Виокремлені особливості взаємозв'язку цих двох явищ, дають підстави констатувати факт, що незаконна міграція є

сприятливою умовою для розвитку та поширення терористичної діяльності. Враховуючи вищевикладене питання зв'язку між тероризмом і міграцією є багатою сферою для досліджень, яка заслуговує уваги, з тим щоб можна було розділити обґрунтовані й необґрунтовані проблеми і використовувати це в подальшому під час здійснення оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів Державної прикордонної служби України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. European Commission — Press release. A European spring? Latest Standard Eurobarometer shows Optimism is on the rise. Brussels, 2 August 2017 URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-2127_en.htm (дата звернення 11.01.2019).
2. The Global Terrorism Index 2016 URL: <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/02/Global-Terrorism-Index-2016.pdf> (дата звернення: 11.01.2019).
3. За 2015 до Європи прибуло вчетверо більше мігрантів, ніж за 2014. URL: http://texty.org.ua/pg/news/textynewseditor/read/63965/Za_2015_do_Jevropy_prybulo_vchetvero_bilshe (дата звернення 11.01.2019).
4. Про національну безпеку: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Дата оновлення: 08.07.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2469-19> (дата звернення: 17.01.2019).
5. Schmidt P.A. Links between Terrorism and Migration / ICCT Research Paper. The Hague: ICCT, 2016. 63 p. URL: <https://www.icct.nl/wp-content/uploads/2016/05/Alex-P.-Schmid-Links-between-Terrorism-and-Migration-1.pdf> (дата звернення: 19.01.2019).
6. Про затвердження рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року “Про нову редакцію Воєнної доктрини України” від 02.09.2015 Затверджено Указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015. Дата оновлення: 26.09.2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015> (дата звернення: 26.01.2019).
7. Міжнародний тероризм: загрози для України, аналітична записка : Національний інститут стратегічних досліджень. Київ : 2017 32 с. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/mizhnar_teror-17i29.pdf (дата звернення: 07.02.2019).
8. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні, аналітична доповідь, Національний інститут стратегічних досліджень, А.О. Місюра, та інші, за заг. ред. О.О. Резнікової. Київ : 2017 60 с.
9. Канцір В. Взаємообумовленість нелегальних міграційних процесів та міжнародної терористичної активності URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13353/36.pdf> (дата звернення: 19.01.2019).
10. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV Дата оновлення: 04.11.2018 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення: 28.01.2019).
11. Бахін В.П., Капітанчук Л.Ю., Літвін Ю.І. Виявлення та розслідування нелегальної міграції : монографія. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2013. 164 с.
12. Половніков В.В. Запобігання терористичним актам на державному кордоні. Тероризм і національна безпека України : матеріали міжнар. конф., (м. Київ) 2003. С. 247—251.
13. Попович А.А. Протидія тероризму, що здійснюється з використанням каналів нелегальної міграції. Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України : тези ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції, (м. Хмельницький) 8 грудня 2016 року. С. 216—217.

14. Про схвалення Концепції інтегрованого управління кордонами: Розпорядження Кабінету міністрів України від 28.10.2015 р. № 1149-р Дата оновлення: 01.01.2016. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1149-2015-p>. (дата звернення: 20.01.2019).

15. Білецький В.О. Оперативно-розшукова діяльність як складова інтегрованого управління кордонами. Державне управління : удосконалення та розвиток. 2013. № 7. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=602> (дата звернення: 07.02.2019).

Мельник О., Брянгин Р.

Некоторые особенности взаимосвязи незаконной миграции через государственную границу Украины и террористической деятельности.

Аннотация. Статья посвящена освещению некоторых особенностей взаимосвязи незаконной миграции через государственную границу Украины с террористической деятельностью. На основе проведенного анализа статистических данных, международного опыта, и законодательства Украины определены особенности угроз, которые прямо или косвенно могут возникать в сфере обеспечения национальной безопасности в контексте связи незаконной миграции с террористической деятельностью. Констатируется необходимость комплексного планирования и проведения мероприятий с целью усиления возможностей нашего государства в противодействии незаконной миграции и террористическим угрозам с учетом их взаимосвязи. На основе полученных результатов, установлено, что большинство проявлений незаконной миграции через государственную границу Украины и террористической деятельности могут быть обнаружены, раскрыты и пресечены только мерами оперативно-розыскной деятельности. На основе выделенной взаимосвязи незаконной миграции через государственную границу Украины с террористической деятельностью определены основные направления, которым должна отвечать оперативно-розыскная деятельность оперативных подразделений Государственной пограничной службы Украины.

Ключевые слова: незаконная миграция; террористическая деятельность; террористические угрозы; интегрированное управление границами; оперативно-розыскная деятельность.

O. Melnyk, R. Bryangin

Some features of interrelation of illegal migration through frontier of Ukraine and terrorist activity.

Summary. The article is sanctified to illumination of some features of intercommunication of illegal migration through the state boundary of Ukraine with terrorist activity. On the basis of the conducted analysis of statistical data, international experience, and the legislation of Ukraine are certain features of threats, that straight or mediated can arise up in the field of providing of national safety in the context of connection of illegal migration with terrorist activity. The necessity of the complex planning and realization of events is established on the target of strengthening of possibilities of our state in counteraction to illegal migration and terrorist threats taking into account their intercommunication. On the basis of the got results, it is set that most displays of illegal migration through the state boundary of Ukraine and terrorist activity can be reduced, exposed and stopped only by the events of operative and operational-search activity. On the basis of the distinguished intercommunication of illegal migration through the state boundary of Ukraine with terrorist activity, basic directions are certain that operational-search activity of operative subdivisions of Government frontier service of Ukraine must answer.

Keywords: illegal migration; terrorist activities; terrorist threats; integrated border management; operational search activities.